

תקשורת בין-אישית כבסיס לפתרון סכסוכים בחברה הערבית בישראל

פרופ' יהודה חטיב

מבוא

סכסוכים הם חלק בלתי נפרד מחי החברה האנושית ומהאינטראקציה בין יחידים וקבוצות. חילוקי דעות, מתחים ואי הסכמות נובעים לעיתים קרובות מהבדלים בערכים, באינטרסים ובתפיסות עולם. חוקרי תחום יישוב הסכסוכים מדגישים כי קונפליקט הוא תופעה חברתית טבעית ואף בלתי נמנעת, הנובעת מהמפגש בין אנשים וקבוצות בעלי צרכים וזהויות שונות. (Deutsch, Coleman & Marcus, 2014)

החברה הערבית בישראל מתמודדת עם מגוון רחב של קונפליקטים המתרחשים במעגלי החיים השונים: במשפחה, במערכת החינוך, במקום העבודה ובמרחב הציבורי. עם זאת, האופן שבו סכסוכים מתפתחים ומנוהלים מושפע במידה רבה מהמבנה החברתי ומהערכים התרבותיים של הקהילה, (Abu-Nimer, 2003).

מחקרים סוציולוגיים על החברה הערבית בישראל מצביעים על כך שמבנה חברתי קהילתי חזק, המבוסס על קשרי משפחה וסולידריות קבוצתית, משפיע על האופן שבו אנשים מתקשרים זה עם זה ועל הדרכים שבהן מתמודדים עם מחלוקות. (Sammy Smootha, 2010) ערכים כמו כבוד, מעמד משפחתי ויחסי קרבה ממלאים תפקיד משמעותי בתקשורת בין-אישית ובניהול קונפליקטים.

מטרת מאמר זה היא לבחון את מקומה של התקשורת הבין-אישית כבסיס להבנת סכסוכים ולניהולם בחברה הערבית בישראל, ולהציג כיצד דפוסי תקשורת יכולים לתרום להסלמת קונפליקטים או לחלופין לסייע בפתרוןם בדרכי שלום.

תקשורת בין-אישית והקשר לסכסוכים

תקשורת בין-אישית היא אחד המנגנונים המרכזיים שבאמצעותם בני אדם מבטאים רגשות, עמדות וצרכים ומנהלים מערכות יחסים חברתיות. היא כוללת שימוש בשפה מילולית ולא מילולית, כגון שפת גוף, טון דיבור וסמלים חברתיים. (Adler, Rosenfeld & Proctor, 2016)

מחקרים בתחום יישוב הסכסוכים מצביעים על כך שבמקרים רבים מקור הקונפליקט אינו בהכרח במחלוקת עצמה אלא באופן שבו הצדדים מתקשרים זה עם זה. מסרים שאינם ברורים, פרשנות שגויה לדברי האחר או שימוש בשפה פוגענית עלולים להוביל להסלמה של הסכסוך. (Fisher, Ury & Patton, 2011).

כאשר התקשורת מתנהלת באופן פתוח ומכבד, גדל הסיכוי להגיע להבנה הדדית ולפתרון מוסכם. לעומת זאת, כאשר התקשורת מאופיינת בהאשמות, בחוסר הקשבה או בפגיעה בכבודו של האחר, הסכסוך עלול להעמיק ולהתרחב.

מאפייני התקשורת בחברה הערבית בישראל

החברה הערבית בישראל מאופיינת במבנה חברתי המדגיש קשרים משפחתיים וקהילתיים. בתוך מערכת זו קיימת חשיבות רבה לשמירה על יחסים הרמוניים ועל כבוד אישי ומשפחתי. חוקרים בתחום הסוציולוגיה של החברה הערבית מצביעים על כך שהמשפחה המורחבת והקהילה המקומית ממשיכות למלא תפקיד מרכזי בעיצוב היחסים החברתיים ובניהול קונפליקטים. (Majid Al-Haj, 1995)

בשל כך, דפוסי התקשורת בחברה הערבית לעיתים נוטים להיות עקיפים וזהירים, מתוך רצון להימנע מפגיעה ישירה בכבודו של האחר. במצבים של קונפליקט, הצדדים עשויים להעדיף פנייה לגורם שלישי – אדם מכובד בקהילה, בן משפחה מבוגר או מנהיג מקומי – אשר יכול לסייע בניהול הדיאלוג ובהגעה להסכמה.

האנתרופולוג הישראלי **Dan Rabinowitz** מצייין כי החברה הערבית בישראל עוברת בעשורים האחרונים תהליכי שינוי ומודרניזציה, המשפיעים גם על דפוסי התקשורת ועל מנגנוני פתרון הסכסוכים בקהילה. (Rabinowitz, 2001) לצד המנגנונים המסורתיים, מתפתחים גם כלים מודרניים של גישור ופתרון סכסוכים.

תקשורת וגישור בתהליכי פתרון סכסוכים

תקשורת יעילה יכולה להפוך קונפליקט להזדמנות ללמידה ולחיזוק מערכות יחסים. כאשר הצדדים מצליחים להביע את עמדותיהם ולהקשיב לנקודת מבטו של האחר, נוצר בסיס להבנה הדדית ולחיפוש פתרונות משותפים. (Deutsch et al., 2014)

בחברות ערביות, תהליכי פיוס מסורתיים כגון סולחה מבוססים במידה רבה על דיאלוג, הקשבה ויצירת כבוד הדדי בין הצדדים. מחקריו של **Mohammed Abu-Nimer** בתחום בניית השלום מצביעים על כך שמנגנונים קהילתיים אלו יכולים לשמש בסיס חשוב לפיתוח מודלים מודרניים של גישור ופתרון סכסוכים. (Abu-Nimer, 2003)

השילוב בין מסורות קהילתיות לבין כלים מקצועיים של גישור עשוי לתרום לפיתוח מנגנונים יעילים יותר לניהול קונפליקטים בחברה הערבית בישראל.

סיכום

מאמר זה הדגיש את חשיבותה של התקשורת הבין-אישית כמרכיב מרכזי בהבנת סכסוכים ובניהולם בחברה הערבית בישראל. דפוסי התקשורת מושפעים מערכים תרבותיים וחברתיים כגון כבוד, קשרי משפחה וסולידריות קהילתית, והם משפיעים על הדרך שבה סכסוכים מתפתחים ועל האפשרויות לפתרונם.

הבנת מאפייני התקשורת בחברה הערבית יכולה לסייע בפיתוח כלים יעילים לניהול קונפליקטים במעגלי החיים השונים. במאמר הבא בסדרה נבחן את אחד המרחבים המרכזיים שבהם מתפתחים קונפליקטים – המשפחה – ונעמיק בדרכי התקשורת וההתמודדות עם סכסוכים בין בני זוג, הורים וילדים.

ביבליוגרפיה

- Adler, R., Rosenfeld, L., & Proctor, R. (2016).
Interplay: The Process of Interpersonal Communication. Oxford University Press.
- Abu-Nimer, M. (2003).
Nonviolence and Peace Building in Islam: Theory and Practice. University Press of
Florida.
- Deutsch, M., Coleman, P., & Marcus, E. (2014).
The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice. Jossey-Bass.
- Fisher, R., Ury, W., & Patton, B. (2011).
Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In. Penguin Books.
- Rabinowitz, D. (2001).
Overlooking Nazareth: The Ethnography of Exclusion in Galilee. Cambridge
University Press.
- Smootha, S. (2010).
Arab-Jewish Relations in Israel: Alienation and Rapprochement. Routledge.
- Al-Haj, M. (1995).
Education, Empowerment, and Control: The Case of the Arabs in Israel. SUNY Press.